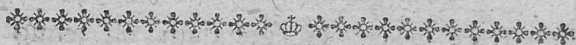

De 230

II.

OLAI CELSII,

S. TH. D. ET PROF. &C.

DISSERTATIO

DE

ARABUM IN HISPANIA REGNO

QUAM PRO GRADU

PUBLICAE CENSURAE EXPOSUIT

ERICUS O. BERG

UPLANDUS

a. 1720 d. 12. Dec.

CAPUT PRIMUM.

§. I.

Res omnes creatas, quæ toto hoc universo comprehenduntur, vicissitudinibus obnoxias esse, ac maris instar continuo quasi fluxu labi relabique, ignorare non potest, qui earum indolem atque naturam accuratiori studio contempletur. Hanc enim mutationis vim observare licet non tantum in rebus *necessariis*, sed etiam in *contingentibus*, & iis, quæ ab hominibus excogitatæ sunt, atque eorum arbitrio debe-

deberi videntur: imperiis puta, regnis & rebuspublicis. Novimus imperia & regna a parvis saepe initiis surgere, crescere, florere, sensim deinde decrescere, atque ad summum perducta rursus ad infimum velocius quidem quam ascenderunt, recidere; ut unius imminutio alterius sit incrementum. Si autem in causas harum mutationum inquirere velimus, apparebit non eandem omnium circa hanc rem esse esse sententiam. Alii rerum publicarum fatales periodos esse statuerunt, alii in astorum influxum causam conjiciunt, alii aliter. Nos, omissis reliquorum, utpote a recto tramite discedentium opinionibus, Deum O. M., rerum omnium causam, conversiones imperiorum dirigere credimus. Sicut enim ejus providentia stant florentque; ita eadem.

- - - omnia verti

*Cernimus, atque alias assumere robora
gentes,*

Concidere has. a)

Sed cum sint ἀνεξέρευνητα τὰ κριματα αὐτῶ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτῶ, b) ea admirari confultius esse existimaverim, quam multis ferutari. Interim non ita regnorum vicifitudines adscribimus providentiæ Divinæ,

B 4

ut

a) Ovid. Metamorph. lib. XV. 420. b) Rom. XI, 33.

ut omnis libertas in rebus humanis caussis secundis adimatur. Nam licet provida Dei cura ut circa omnia, ita quoque circa ortum & occasum imperiorum versetur, non tamen adfert nostri arbitrii libertati, vel actionibus humanis necessitatem, ut homo non possit agere, vel non agere: hoc eligere aliud omittere. Unde pater, causam harum mutationum in homines ipsos demum recidere, quibus ab immutabili Ente datum est, ut rebus suis tum bene, tum male prospicere possint. Dum enim in rebus publicis virtus primas tenet, & magistratus cum civibus eam sequi annuntur, bene sese habent, & majora in dies incrementa capiunt, donec ad summum potentiae fastigium adscendant; cum autem omnium generum vitiis indulgere incipiunt, respublica declinare necessum habet: unde etiam saepe numero ultimum exitium sequi solet. Verum hoc esse, innumera testantur exempla, quæ per vastissimum historiae campum eundo colligi possent; verum hæc ab instituto meo aliena & cuiusvis obvia adducere, supervacaneum duco. Regnum in Hispania Vestrogothorum, ut Hebræorum, Romanorum, aliasque respublicas florentissimas jam præteream, inconstantiae rerum humanarum nobis certissimum præbet exemplum: nam cum hoc imperium per tria secula, sum-

sum
die
Fl
viti
cor
piss
etia
Ar
inv
run
lect
Ar
ter
&
ad

se,
est
me
he
lip
&
in
ge
co
O
Ar
gir

summa cum gentis laude viguisset, unius diei fortuna omnem ejus gloriam evertit. Floruit quamdiu virtuti studerent, sed cum vitiis se tradere, bonas & honestas artes contemnere, vitamque securam agere cepissent, non tantum debilitatum est, sed etiam ad ultimum plane corrui. Scilicet Arabes ex Africa irrumpentes Hispaniam invaserunt, eamque florentissimo Gothorum regno concusso primum, & mox deleto, imperio suo adjecerunt. Mihi de hoc Arabum in Hispania Regno, utinam feliciter, acturo prima cura erit populi originem & nomen indagare, ut faciliori deinde via ad cetera progrediar.

§. 2.

Populum Arabicum antiquissimum esse, extra omnem controversiam positum est, cum sacra oracula multis in locis illius mentionem faciant; ut, הערבי *Arabs*, Neh. 2, 19. והערבים & *Arabum* 2. Paralip. 2r. 16. הערביאים 2. Paralip. 17. ז 1. &c. Sed, quemadmodum non omnes, qui in Arabiam habitatum venerunt, unius sunt gentis, & sæpe tamen confunduntur; ita eos a se invicem distinguere major est labor. Omnes Arabiae incolæ communi nomine Arabes sunt appellati, cujus nominis originem exponere eo difficilius est, quo cer-

tius constat, in antiquis monumentis hac de re pauca, eaque obscura reperiri. Cl. Buxtorfio censente, ערב *Arabia*, seu patria Arabum, sic dicta est ab ערב mixtura variorum populorum, qui Arabiam inundarunt. e) De variis illis populis, eorumque in Arabia habitationibus, egit eruditissimus Bochartus. d) Joktan posteros primo Arabiam, & quidem felicem incoluisse volunt; quorum habitationem ostendit Moses: e) ויהו מושבם ממשה כנחה ה' חקרים *fuitque horum habitatio a Mescha, qua venit Sepharam ad montes orientis usque.* Filii יקטן *Joktan* Arabes veri & genuini nominati sunt; contra autem illi, qui Ismaëlem suæ gentis agnoscunt auctorem, factitii adpellabantur. Hi, cum Sabæorum, i. e. Arabum sermonem didicissent, & loquerentur, Arabes quoque sunt nominati, sed Hagareni, tanquam ab Hagare oriundi & ערב מכתערבה i. e. Arabes facti, cohabitatione videlicet, & conversatione cum veris Arabibus, qui Sabæi ערב עארכה i. e. Arabes nati, seu naturales appellantur, & cum illis de nobilitate perpetuo certarunt. f) Et Leo Africanus g) ita loqui-

- c) Buxtorf. Lexicon Heb. & Chald. in voce ערב. d) Geogr. Sacra Phaleg e) Gen. X. 30. f) Hotting. Hist. Orient. lib. I. cap. 4. p. 139. g) Description. Africæ p. 42. lib. I.

loquitur: Hos Arabiæ scilicet felicis incolas
 "Mahumetici iis posthabiros volunt, qui ab
 "Ismaële Ismaelitæ sunt adpellati. Et quia
 "maxima inter eos fuit disceptatio, utra pars
 "nobilitatis primas partes obtineret, hinc
 "factum est, quod urrinque multa fuerint
 "conscripita colloquia, & epigrammata,
 "quibus quisque suæ gentis encomia, mo-
 "res atque ritus decantare solirus est. Ve-
 "teres illi Arabes, qui ante Ismaëlitas fuere,
 "ab historiographis Africanis Arabi Araba,
 h. e. Arabes Arabici (ut sic dicatur) voci-
 "tari solent; qui ab Ismaële genus duxisse
 "dicuntur, Arabi mustaraba, i. e. Arabes,
 "ut ita loquar, inarabati, vel Arabes per
 "accidens nominantur, eo quod non sint
 "Arabes nativi.," Ad Συρακωνισταιν quod atti-
 net, variis nominibus insigniri solent: nam
 non tantum בני ישמעאל filii Ismaelis, &
 ישמעאלין Ismaelitæ, vocati sunt, sed
 etiam הגרֵי Hagareni, ab Hagare scili-
 cet Ismaëlis matre. Præterea nominantur
 Saraceni; de cuius vocis origine, inter eru-
 ditos non satis convenit. Nonnullis placet
 eos ita dici a Sara, Abrahami patriarchæ
 uxore, quæ sententia valde infirmis nititur
 argumentis. Qui hæc paulo accuratius tra-
 ctasse videri volunt, longe nominis analo-
 giæ, & rei significatæ naturæ convenientius
 esse putant, auctoritate Scaligeri Saraceno-
 rum

rum nomen derivare a Radice Arab. *p^g*
furatus est; h) horum enim natura omni
 ævo proclivis fuit ad bella & latrocinia. Ve-
 rum b. m. Nobilissimus Joh. Peringskiöl-
 dius i) existimat Saracenos potius nomen
 habere ab orientali Arabiae parte, quæ Ara-
 bice *Sharkion* dicitur. Quidquid sit, ve-
 rum est, ipsos nunquam Saracenorū no-
 minē se appellare, sed a vicinis populis per
 contemptum sic vocitari. k)

§. 3.^a

Quoniam mihi propositum est, de
 Regno Arabum in Hispania agere, haud
 abs re fore puto, in antecessum nonnulla de
 imperii Muslimici ortu & conditore pro-
 ferre. Debet hoc imperium originem suam
 impostori *Muhammedi*, circa annum Chri-
 sti DC. in Arabiae urbe Mecca, ex nobili
 Koreischitarum familia orto. Hic primo
 agasonem vel camelarium agere cœpit, & in
 Syriam abiens Chadigæ feminae opulen-
 tissimæ operam suam locavit, cujus dein-
 de amoribus implicatus, ingentibus simul
 opibus ab eadem locupletatus est. Quo
 factō, ut erat versuti ingenii, immoderato
 glo-

h) Conf. Hotting. Hist. Orient. lib. I. pag. 7.
 Boch. Phaleg. cap. 2. lib. 4. i) Genea-
 log. Sacra pag. 43. k) Boch. Phaleg.
 loc. cit.

gloriæ studio incitatus ad nimis alta adspira-
 rabat fortunæ fastigia, atque Arabiæ impe-
 rium affectabat, quod ipsi haud multo post
 ex voto successit. Omnium primo, cum
 Deum non posset, se missum esse a Deo
 prophetam hominibus persuadere studuit,
 & novam moliri religionem: in quem fi-
 nem conscripsit, aliorum tamen opera,
Alcoranum, qui ex pluribus confusus reli-
 gionibus, adhuc apud Turcas, Persas alios-
 que, pro sacra habetur scriptura. Trahe-
 bat Muhammedes hoc modo, nonnullos
 novitatis avidos in partes suas; sed cum vi-
 deret se per suasiones, falsa dogmata pro-
 pagare non posse, & plures haberet con-
 tradicentes, aliam procedendi viam exco-
 gitabat. Scilicet insulas suas superstitiones,
 & impotentis cerebri stolidissima figmenta
 ferro & igne aliis obtrudere constituit, a
 Deo hoc se in mandatis habere dicens. Un-
 de quoque eos, qui pro fide Muhammeda-
 na pugnare vellent, Deo gratissimos fore
 pronuntiavit, post hanc vitam paradysum
 ccelestem consecuturos. "Dixit enim, ut
 "habetur in libro Boari, sibi datum a Deo,
 "ut interficeret seu expugnaret homines,
 "quousque testificarentur, quod non esset
 "Deus alius, & quod Machometus esset
 "nuncius Dei, & darent sibi tributum, seu
 "primitias. Alii fatua simplicitate decepti

"a

20

"a Diabolo, credentes ipsum esse bonum
 "hominem & prophetam Dei; alii, qui in-
 "venerant parentes suos hoc errore dece-
 "ptos, voluerunt eos sequi, de quibus com-
 "plerum est illud Evangelii Matth. XV. Si cæ-
 "cus cæco dux fuerit, ambo in foveam ca-
 "dent. Alii propter honorem, & multi-
 "plicationem temporalium secuti sunt Ma-
 "chometum, & sic multiplicatus fuit po-
 "pulus Saracenorum., 1) Hinc videmus
 fuisse plures, qui castra Muhammedis se-
 qui in animum inducerent, nam *accesserunt*
ad eum Christiani, tum Arabes tum alii,
eosque in fidem suam recepit, scripto illis se-
curitatis symbolo. Ita & Judæi, Magi, &
Pagani, aliique, qui fidelitatis ei juramen-
tum præstiterunt, fidem ab eo liberam sunt
consequuti: ea tamen lege, ut tributum &
 census penderent. m) Adhæc Saraceni haud
 parum numerum augebant, qui ab Hera-
 clio desciscentes Muhammedi se adjunxe-
 runt: scilicet videbant se loco stipendiorum,
 quæ promeruerunt, ab imperatore, vel
 ejus quæstoribus, contumelias reportare,
 eamque ob caussam, alium ducem eligere
 coacti sunt, n)

§. 4

- 1) Joan. Galensis Angli de origine & progressu
 Machom. cap. IV. m) Elmacini Histo-
 ria Saracenica lib. I. c. 1. pag. 3. n) vide

Box-

§. 4.

Cum jam Muhammedes manum non contemnendam sibi comparasset, omnem lapidem movit, ut imperium suum confirmaret; sed haud multo post vitam cum morte commutavit, quod accidit anno Hegiræ undecimo, ætatis autem sexagesimo tertio, vel sexagesimo quinto, ut aliis placet. o) Extincto Muhammede, successores, qui Chalifæ appellabantur, tam feliciter hoc imperium dilatarunt, ut posteritas merito miretur, quod a tam parvis initiis, tamque exiguo temporis spatio, ad summam creverit potentiam. Quod Florus loquitur de populo Romano: *septingentos per annos tantum operum pace belloque gessit, ut si quis magnitudinem imperii cum annis conferat, ætatem ultra putet*: p) illud profecto potiore jure de populo Saracenicò dici posse puto, cum minori intervallo plures occupaverit terras. Hoc etiam mecum testatur cl. Hortingerus: q) *Imperium Muslimicum successus statim incredibiles, & rerum omnium ad nutum & votum eventus felicissimi*.

Boxhorn. Hist. Univerf. p. m. 405. Conf. Sleidanus de Monarchiis l. 2. p. m. 204. Hott. Hist. Or. p. 29. o) Elmacin. Hist. Saracen. lib. I. cap. 1. p. 10. p) Flor. Rerum Romanarum ipso initio. q) Historia Orient. lib. 2. cap. 5.

cissimos habuit, usque adeo, ut vix ulla monarchia latius tam brevi temporis spatio, sua dilatarit pomeria, quam cum ipso imperio Muhammed luem doctrinae pestiferam: Ab initiis parvis perpetuo secundorum eventuum tenore maximam & florentissimam orbis Christiani partem armis subegit, & fidem infidelitati succumbere coegit. Nam Saraceni doctrinae suae venena propagaturi, arma victoricia circumtulere per Arabiam, Syriam, Palaestinam, Mesopotamiam, Persidem, Aegyptum, Rhodum, Cyprum. r) Nequa Asia contenti erant, sed Africam quoque invaserunt, immo mare transire, & Hispaniam opprimere non dubitarunt. Qui accuratiorem desiderat Catalogum omnium provinciarum, quas subjugavit secta vel gladius Muhammedis, adeat Rodericum Toleranum s) & alios. Saracenorum potentiam tum alii, tum Turcae maxime exceperunt, ait Grotius, gens & ipsa pugnacissima, quae post longa adversum Saracenos certamina, in foedus invitata facile suscepit religionem suis moribus congruentem, imperiique majestatem in se transtulit. t) Sed maneamus circa imperii Arabici initia. Inter reli-

r) vide sis Reverend. b. m. Benz. Hist. Eccl. N. T. Sec. 7. §. 8. s) Historia Arabum c. 12. t) Hugo Grot. de Verit. Relig. Christ. l. 6. p. m. 377.

reliquos Chalifas, qui Muhammedi in imperio successerunt, fortissimi principes *Abdolmalecus* Merwani filius An. D. 684. ejusque filius & successor, *Walidus* An. Ch. 705; quorum alter, *Africa universa devicta gentis imperium firmavit maxime; sibi & posteris peperit memoriam nominis sempiternam.* u) alter imperium nactus, suam in eodem defendendo & ampliando nec neglexit industriam. Unde *Elmacinus: Tempore Walidis magna reportatae sunt victoriae.* x) Et de eodem *Roder. Tolet.: y) per quatuor annos bella peragens, Imperium Arabum mirabiliter dilatavit: erat enim vir magna prudentiae, & in disponendis exercitibus valde cautus: & quia futurus erat virga furoris domini, in populos Hispaniae pestilentes divino auxilio ferebatur, ut vicinas gentes suo imperio subjugaret.* Vixit hic *Walid*, vulgo *Vlit*, initio seculi octavi, z) uti jam dictum, sub cujus imperio, quomodo *Saceni* occuparint Hispaniam, sequens caput ostendet.

CA.

- u) J. Marian. Rer. Hisp. l. 7. c. 5 x) Hist. Sacracenica p. 70. y) Hist. Arab. c. 9. z) Hotting, Hist. Eccles. Seculo Octavo.

Bibl. Brem. Nov. Cl. V. F. I. C

CAPUT SECUNDUM.

§. I.

Ut Arabes nostros in scenam producere queamus, necesse est, rem a suis principii deducere, & peruersum regni Vestrogothici statum ob oculos ponere. Postquam regnum Vestrogothorum in Hispania, sub prudentissimis regibus, ad eximiam felicitatem, quæ finis est rerumpublicarum verus, profectum esset, fatali velut lege in ultimum præcipitari exitium cœpit. Et quum plures esse possint causæ, cur imperium hocce in perniciem ruerit, causam tamen præcipuam huic mutationi præbuerunt ultimi eorum reges. Hi, sicut variis vitiis mergebantur ipsi, ita cives, eorum exemplo, omnem disciplinam excurere paulatim ceperunt. Nam quales in republica principes sunt, tales sæpissime cives esse solent, & regis mali vel boni mores haud parum faciunt ad flectendos civium animos. Unde Lipsius a) bene monet *subditos probos maxime fieri a Principis exemplo, cuius incredibilis vis in utramvis est partem.* Nempe,

com-

a) Polit. lib. 2. c. 9.

- - - componitur orbis
 Regis ad exemplum: nec sic inflectere
 sensus
 Humanos edicta valent, quam vita regen-
 tis. b)

Et recte Plato: c) Μηδεις ημας πιθετω,
 ὃ φιλοι, αλλη θαπτον ηρη ερον μεταβαιδεν αν πο-
 τε πολιν ται νομοις, η τη των δυνασειαντων ηγεμο-
 νια, μηδε νυν γε αλλη γιγνεσθαι, μηδ αυθις ποτε γε-
 νησεσθαι. Quod itaque ad reges adinet,
 summam potestatem, quæ apud omnes
 sancta servari solet & debet, factionibus &
 fratricidio occuparunt, successione legiti-
 ma non observata. Vitiza, rex flagitiosus,
 & omnium scelerum genere inquinatissimus,
 ita vitam suam instituit, ut bestias potius,
 quam homines imitatus rempublicam plane
 perdiderit. Theodofredum regni hæredem
 oculis privatum in exilium conjecit. Ne-
 que illo humanior fuit ultimus Gothorum
 rex Rodericus: hic enim libidine regnum
 evertit, quod hostes antea armis frustra
 tentarunt. Quo factum est, ut non tan-
 tum discordiæ inter reges & cives ortæ fue-
 rint, sed etiam otio se tradentes ea, quæ
 ad regnum defendendum requiruntur, pla-
 ne omiserint. Omnium malorum, qui-
 bus

C 2

b) Claudian. ad Honor. IV. consulat, v. 299. c)
 Lib. IV. de Legib.

bus republicæ infestari solent, perniciosissimum ducimus otium: hoc enim, quam primum admissum radices agere cœperit, omnia situ & incuria pessum ire, & collabi patitur. Ex hoc alia subnascuntur vitia, quæ ipsi sunt affinia, cujus generis sunt libido, luxus, & similia, quæ haud aliter, ac rubigo ferrum, cives consumunt, & hebetiores reddunt, immo maxima sæpe imperia subvertunt;

*Quippe nec ira Deum tantum, nec tela,
nec hostes,
Quantum sola nocet animis illapsa volu-
ptas. d)*

Exemplum hujus rei habemus in exercitu Alexandri M. inter flagitia Babyloniorum per aliquod tempus saginato, de quo censent Qu. Curtius e) eum haud dubie debiliorem futurum fuisse, ad ea quæ sequebantur discrimina, si hostem habuisset: quare Alexandrum deinde militibus judices dedisse præmiaque certantibus proposuisse commemorat, ne desides otio demitterent animos. f) Respublica Romana, quæ ad tantum fastigium ascenderat, ut omnes mirerentur tot fortitudinis & prudentiæ exempla, tot virtutis miracula fidem prope exceden-

d) Sil. Ital. e) Lib. V, cap. 1. v. 39. f) Ibidem cap. 2. v. 2.

cedentia, ex hoc, aliisque malis ita immutata fuit, ut ex imperio optimo, pessimum factum sit. g) Præter morbos jam enumeratos, quibus respublica Vestrogothorum hoc tempore obnoxia erat, etiam securitate, frequentissimo initio calamitatis, & contemptu hostium laborabat. Itaque si teste Illust. Pufendorfio, h) *felix habetur respublica, quæ etiam in pace, de bello cogitat, nam*

Pax est interdum, pacis fiducia nunquam, i)

quid de nostra dicendum erit, quæ nihil minus quam bellum metuens hostes parvi fecit, aut prorsus contempsit, cum tamen testis sit omnium seculorum historia, nullius hostis tam parvas esse vires, ut possint tuto contemni. Hoc perverso statu, his vitiis corruptum regnum Vestrogothorum diutius stare non potuit, sed ab hostibus irruentibus inopinato, & uno quasi impetu delerum & subversum est. Cujus mutationis omen ac præfagium in famosa illa Hispanorum *arca fatali* captatum fuisse nonnulli scriptorum volunt. Rex videlicet Rodericus palatium Toletanum a multorum

C 3

re

- g) Vell. Paterc. lib. 2. cap. I. Livius in Præf. Hist. Rom. h) de officio Hom. & Civ. lib. 2. cap. I. i) Ovid. Trist. lib. 5. Eleg. 3.

regum temporibus clausum (apertum enim Hispaniæ exitium portendere existimabant) aperiri fecit, persuadens sibi thesauros ibi occultari; sed arcam tantum invenit, in arca pannum, & in eo facies & vestes armatorum hominum depictas, verbaque Latina adjecta: *Atali gente exitium Hispaniæ imminere.* k) Reliqua, quæ ad hanc rem pertinent, alii fusius explicant, nos memores instituti pergimus.

§. 2.

Minutissimas sæpe res, bellorum magnarumque mutationum causas esse, satis superque testatur tot seculorum experientia. Occasio belli Trojani, (si modo verum est, quod de Troja traditur) nulla alia fuit, quam raptus mulierculæ; unde Poëta:

*Ilias ipsa quid est aliud nisi adultera,
de qua*

Inter amatorem pugna virumque fuit. l)

Ob hanc scæminam, bellum inter Græcos & Trojanos gestum fuisse tradunt, quod post integrum decennium, non nisi cum ipsius

k) Beeman. Hist. Orbis Terrarum P. II. cap. 1. §. 6. & ibi cit. Lips. Monit. Polit. cap. V. Monit. V. n. 6. Rod. Tolet. de Rebus Hisp. lib. III. cap. 18. l) Ovid. Trist. lib. 2.

ipſius Trojæ excidio finitum eſt; ſecundum illud Virgilit: m)

Postquam res Aſiæ, Priamique evertere gentem

Immeritam, viſum ſuperis, ceciditque ſuperbum

Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troja.

Cum Sextus Tarquinius, Tarquinii ſuperbi filius vim intuliſſet Lucretiæ, ſceminæ apud Romanos caſtiſſimæ, quæ nupta erat Collatino, forma regiminis mutata fuit, & imperium regibus abrogatum. n) Sic propter conſtuprationem Dinæ, filiæ patriarchæ Jacobi, vaſtata eſt civitas Sichemitarum. o) Sed quid multis? cauſſa irruptionis Arabum in Hispaniam, nulla alia narratur, quam ſtuprum a Rege Roderico puellæ cuidam illatum. Priſco mortalium ævo uſu receptum fuit non tantum apud Græcos, ſed etiam noſtros Gothos, ut liberi principum virorum in aula regia educarentur, quod velut ſeminarium ducum præſectorumque apud eos fuit, p) ex quo deinde, eeu ex equo Trojano, prodibant viri, ad quævis reipublicæ munia obeunda aptiſſimi.

C 4

m) Æneid. lib. III. v. 1. 2. 3. n) Flor. lib. I. c. 7. & Liv. lib. I. cap. ult. o) Gen. 34. p) Curt. lib. VII. cap. 6.

mi. Hic mos quoque erat V-Gothorum in Hispania. Filii quidem ad custodiam regii corporis adhibebantur, inter epulas ministri erant, comitabanturque regem, & venantem, & in prælio. Filiae autem in gynæceo reginis a ministerio erant, ubi licebat ipsis eas addiscere artes, quæ muliebrem sexum quam maxime exornant. Inter has virgines illo tempore præstantior habebatur quædam nomine Florinda, quæ *ἄλκιος* Caba Africanis scriptoribus dicitur, quod Arabice minus honestam denotans mulierem, significatu forte delusi viri docti proprium ei nomen perperam assignarunt. q) Formæ præstantia haud multum cedebat Helenæ Trojanæ, sed quemadmodum illa Ilio, ita hæc Hispaniæ extirpit perniciofa. Pater ejus fuit Julianus, vir nobilis, comes Spathariorum, qui etiam præfuit parti Mauritanæ, quæ Tingitana appellabatur, eaque tempestate ad regnum Vest-Gothorum pertinebat. r) Contigit autem, Juliano legationis causâ absente, (missus enim erat a rege Roderico in Africam) ut filia aliquando cum æqualibus ludens corpus magna ex parte nudaret, hoc Rodericus ex fenestra

q) Nobiliss. Iserhielm de Regno V. Goth. in Hisp. cap. 5. r) Roderic. Tolet. de Rebus Hisp. lib. 3. c. 21. Grot. Proleg. ad Hist. Procop. pag. 51.

nestra videns amore ardere ccepit. Quibus cupidinis flammis diu ustus, in amorem puellæ omni cogitatione conversa

- - ratione furorem
Vincere non poterat. s)

Itaque opportunitatem nactus, virginem, "quam nequè gratia flectere, neque blanditiis allicere, neque minis & metu frangere potuit, invitam atque reluctantem "vitiavit. t) En!

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis? u)

Sed pater sine domum rediens, sine absens per literas edoctus, quas filiam ad eum scripisse volunt, ut stuprum comperit, mala adversus patriam moliri, opprimendæque Hispaniæ consilia volvere. Quare uxore, cum rebus domesticis in Africam traducta, in Hispaniam reversus uxorem dixit morbo laborantem nulla re levari posse, nisi filiae aspectu. Victus Roderici animus magis quam flexus, ("& fortassis copia fastidium "fecerat) patrem & filiam ex aula dimittit.

x) Julianus Vitizæ filios adit, quos scie-

C 5

bat

s) Ovid. Metamorph. lib. 7. t) Joh. Marian.

Rer. Hisp. lib. 6. 21. u) Æneid. Virg. lib.

IV. 412. x) Mariana loc. cit. & Rod. Tol.

de Rebus Hisp. lib. 3. cap. 19.

bat Roderico maxime esse infensos. Hi enim jam antea propter gravissimas injurias a rege sibi illatas, consilium prodicionis inter se iniverant; itaque occasionem nacti, quod clausum pectore habebant, Juliano aperire non dubitant. His omnibus peractis, Julianus Muzam Africæ præfectum convenit, de Hispaniæ statu edocet, quomodo sine difficultate occupari posset, & injurias, quas Rodericus ei, atque Vitizæ filiis intulisset, enarrans, addit se Hispaniam ipsi traditurum, si modo sibi fidem habere vellet. Muza conditionem quidem accepit, sed quoniam prudentis ducis est, nullum negotium magni momenti sine consilio suscipere, cum deliberandum diu sit, quod semel statuumdum est; itaque Christiani hominis fidem suspectam habens, Walidem, Arabum Imperatorem prius consulendum duxit. Hic fidem Juliani in paucorum militum jactura explorandam arbitratus, hoc modo tantæ molis negotium est aggressus.

§. 3.

Jubente itaque Walido, primo C. equites, & CCC. pedites missi sunt, qui quatuor navibus impositi, freto Gaditano seu Herculeo, hodie Estrecho de Gibraltar, trajecto, in Europam, & quidem Hispaniam venerunt A. D. 709. Heic tamen

tamen non diu manserunt, sed postquam vastatione locorum maritimorum, in vicina oppida ingentem intulissent terrorem, onusti præda & spoliis in Africam redierunt. Barbarus jam certior redditus de fide Juliani, XII. millia pugnatorum sub ductu Tarici in mercatorum naves imposuit, quo res oculior esset. Hi urbem occupant in monte sitam, mons a duce nomen deinde accepit, & جبل طارق *Gebel Taric* (mons Tarici) appellatus est, jam vero corrupte Gibraltar vocatur. Postquam hoc ad aures Roderici pervenisset, sobrinum suum Sanctium, aliis Eneconem y) cum exercitu, quanta fieri poterat festinatione, collecto, hosti obviam misit, qui levibus nonnullis præliis commissis, tandem totis viribus cum hoste congressus est. In hoc prælio ipse cecidit Sanctius: unde exercitu Gothorum partim fugato, partim occiso, victores Bæticam cum urbe Hispali & Lusitaniam vastarunt. Incidit hæc calamitas in an. D. 713. Anno sequenti Mauri & Saraceni ingenti multitudine in Hispaniam irruerunt, quorum audaciam in vastanda Lusitania, ut animadvertit rex Rodericus, exercitu ex omnium civium ordinibus congregato, haud longe ab urbe Xeres castra
po-

y) Saavedra Coron. Goth. pag. 469.

posuit. Dimicatum est per septem dies dubio fere Marte, licet Gothi longa pace, otio, & fame, multum de pristino robore amisissent. Octavo die qui xi. Novemb. & dominicus erat, atque S. Martino pontifici & confessori consecratus, z) sed idem Gothicis fatalis, primo V-Gothi feliciter pugnabant, adeo ut Arabes prope victi viderentur; sed Oppas quidam, vix credibili scelere cum manu, cui praesuit, ad hostes transiens id effecit, ut V-Gothi victas dare manus cogerentur, plurimis ab utraque parte prostratis. Rex Rodericus in fugam se dedit, sed quid postea ipsi factum sit, ignoratur, cum nullum illius vestigium superfuerit, nisi corona aurea, & insignia, cum equo Orelia, quae inventa sunt ad fluvium quendam: unde plurimi eum in aquis periisse sibi persuaserunt. Tale vero juxta Portugalliae urbem Viscum, ejus reperitur elogium: Hic REQUIESCIT RODERICUS ULTIMUS REX GOTHORUM &c. a) Hunc exitum habuit florentissimum V-Gothorum in Hispania regnum, hoc fatum fuit populi, quem scriptores laudibus in caelum ferre solent, qui prudentia, for-

z) Saaved. Corona Goth. pag. 484. a) Vassæi Chro. Hisp. Et Mariana cap. 23. lib. cit. conf. Saaved. Coron. Goth. pag. 480. Peringskiöld Annot. in vit. Theod. p. 661.

fortitudine, & aliis virtutibus, tantum inter alios caput extulit

Quantum lenta solent inter viburna cupressi. b)

Unde rursus videmus quam breves & mutabiles vices rerum sint, quamque fortuna nunquam simpliciter indulgeat; c) verumque esse illud Poetae:

Omnia sunt hominum tenui pendentiâ filo,

Et subito casu, quæ valere, ruunt. d)

Contigit hoc excidium, & funesta clades, secundum communem Chronologorum sententiam, anno Ch. 714. e)

§. 4.

Dum hisce immoror, rem a proposito alienam haud me facturum spero, si nonnulla de impio Juliani facto proposuero. Quemadmodum memoriam eorum, qui utilitati patriæ studuere, & morte sua illius commoda promoveri, nunquam delere potest oblivio; ita infamia eorum, qui patriam suam, quam pro viribus defendere omnibus incumbit, armis lacerare haud veriti

b) Virg. Eclog. 1. v. 26. c) Curt. 1. IV. c. 14.
d) Naso de Ponto lib. 4. Eleg. 3. e) Vassaeus in Chron. Hisp.

riti sunt, tradenda est literis, ut ob perfidiam & inhumanitatem suam apud seram etiam vapulent posteritatem. Hoc si cuiquam, certe comiti Juliano fieri debuit; cujus flagitium ira in omnium est memoria, ut omnes execrentur detestenturque. Qui videlicet patriam suam, pro cujus salute nihil non sustinendum, nullum periculum defugiendum, tam immanibus hostibus tradiderit. At, inquis, vitiavit rex filiam ejus. Verum fuit hæc privata injuria, quam totius regni ruina ulcisci non modo non licitum, sed etiam impium habetur. Satius fuisset Juliano, vindictam contemnere, quam tantum scelus admittere. Dignus itaque erat qui caderet

- ante diem, mediaque inhumatus arena. f)

Nonnulli scriptorum dicunt eum suspitionis causâ ab Arabibus interfectum esse. g) Certe Juliani nomen Hispanis hodiernis tam detestabile est, ut Comes de Olivarez tempore Philippi IV. hoc abjecto, aliud nomen filio suo dederit. h) Interim obser-

van.

f) Virg. Æneid. 4. 620. g) videatur Rod. Sanct. Pars II. c. 37. h) Hübner. Introd. ad quæst. Hist. Pol. Tom. II. §. 31. Beeman. Hist. Orb. Terra. Geogr. & Civil. Pars II. c. 1. §. 6.

vandum, quantum sit principi malum, non bene audire apud cives suos, quorum tamen amor regi arx est tutissima: Nam,

*Non sic excubiae, nec circumstantia tela
Quam tutatur amor. i)*

Et imperium nec firmum, nec diu stare potest, nisi benevolentia, & caritate civium sit munitum; cum hæc fortissimum ejus munimentum, odium vero exitium sit certissimum. Sed quemadmodum Seneca k) eum errare arbitratur, qui existimat tutum ibi esse regem, ubi nihil a rege tutum est; ita sic vivere convenit principes, ut semper de amore civium persuasi ac certi esse possint. Id poterunt autem, si pietatem, justitiam, clementiam, & continentiam exerceant, opposita autem vitia angue pejus fugiant atque averfentur. Nam

*Fortior est qui se, quam qui fortissima
vincit*

Menia;

Et multo se ipsum, quam hostem superare, operosius est, ut loquitur Valerius Maximus l) Præstat autem ejusmodi principum vitia tolerare, quam seditionibus iram Dei
&

i) Claud. Honor Consul. IV. v. 281 k) de Clement. l. I. c. 19. l) lib. IV, c. 1.

& pœnas gravissimas provocare. Sed veniendum iterum ad Arabes.

§. 5.

Antequam huic capiti *Λαιθίων*, quod dicitur, *Χερα* imponamus, insatiabilem Maurorum crudelitatem in vastandis Hispaniæ ditibus, paucis describere lubet. Primo tamen ostendendum, qui genus, unde domo fuerint? Habitabat hic populus in parte Africæ, quæ Mauritania dicitur, tum autem ab Arabibus devicta; & quoniam conjuncti cum Arabibus Hispaniam invaserint, promiscue a nobis nominantur Arabes & Mauri, licet diversæ fuerint originis. Dicti sunt Mauri, ut existimat Bochartus, m) *אחרון* quasi *postremi* vel *occidentales*, ab *אחר* quod & *posterius* & occidentem sonat. Hi tantam victoriam adepti, parta frui non neglexerunt; siquidem constat, eos in homines non tantum, verum etiam loca sacris usibus destinata fecivisse; ut nullum sit tormenti genus, quod ab hisce barbaris non pertulerint Christiani. Paratus erat ad cædendum gladius, parati qui cæderentur. Uxores e virorum complexu rapiebantur ad libidinem: liberi de gremiis parentum: pretiosa vestis, atque ornamenta majorum diligentia congesta impune

m) Geo. S. lib. I. cap. 26.

"pune auferebantur. Cæsa incolarum cor-
 "pora passim jacebant in urbibus, atque in
 "agris; omnia domi forisque fletu & ge-
 "mitu personabant. n) Inter reliqua orna-
 "menta, quæ in Syriam ad Walidum ave-
 "cta sunt, mensa fuit aurea, de qua Elmaci-
 "nus o) hoc modo loquitur: *Anno 93, nempe*
Hegiræ Muhamm. h. e. an. Ch. 711) ex-
pugnavit (Taric) Hispaniam & Toletum: at-
tulitque ad Walidem filium Abdolmaleci men-
sam Salomonis filii Davidis, ex auro factam
atque argento, & tres habentem limbos ex
margaritis. Rodericus Toletanus p) hanc
 mensam aliter descripsit. Demum Muza
 "veniens in Hispaniam civitates plurimas
 "occupavit, & infinitas divitias congrega-
 "vit, inter quas mensam lapideam, coloris
 "viridis, immensæ magnitudinis, inve-
 "nit, quæ habebat trecentos sexaginta
 "quinque pedes, & mensa & pedes ex
 "uno lapide erant. Hæc mensa, dici-
 "tur inventa in villa quadam, quæ Ara-
 "bice dicitur *Medinat almeida*: Latine au-
 "tem interpretatur *civitas mensæ*; & erat
 juxta montem, qui adhuc hodie dicitur *Gi-*
bel Zuleman. Præterea urbes expugnarunt
 alias

n) Joh. Marian. de Rebus Hisp. lib. 6. c. 27. o)
 Historia Saracenicæ pag. 72. p) Historia Ara-
 bum cap. 9.

Bibl. Brem. Nov. Cl. V. F. I.

D

23

alias vi, alias pãctis & promissis; quæ tamen, occupatis deinde urbibus, non præstabant. Fuit certe res omnium admiratione digna, quod Arabes, non toto triennio evoluta, ex quo eorum exercitus primum in Hispaniam venerat, q) regiones maxima cum difficultate adeundas in suam redegerint potestatem. Non tamen totam domuerunt Hispaniam; nam loca ad Asturiam, Cantabros & Pyrenæos montes sita, intacta fuerunt, in quæ Christiani, furentis Bellonæ rabiem effugientes se recepere, ubi tuti degebant, magis quia non impugnabantur, ob locorum situm, quam quod ad resistendum satis animi esset: reliquas partes Mauri cum Judæis instar torrentis inundaverunt. r) Haud multo tamen post Christiani superstites, diutius non quiescendum rati, animum capere, & suadente Pelagio, Mauris bellum inferre cœperunt, quod tam feliciter gestum est, ut in dies oppida plura recuperando, aliquantulum respirare viderentur. Pelagium ex regia familia Gothorum ortum, regem creabant Anno 716, vel ut alii volunt, 718. s) qui novus Hispanorum rex (non enim ulterius Gotho-

- q) Mariana Rer. Hisp. cap. 25. lib. 6. r) Pufend. Ifag. ad Stat. Europ. cap. 2. p. m. 38. Pauli. Goth. Hist. Arct. lib. III. c. ult. s) Joh. Marian. Rer. Hisp. lib. 7. cap. 1.

Gothorum reges appellati sunt) novum in Hispania regnum Legionis, Asturiæ &c. condidit. Fundamenta imperii naſti reges ſequentes, ſuam in eo defendendo, vel ampliando adhibuerunt induſtriam, & manibus pedibusque, quod dicitur, elaborarunt, ut in viſum iſtis Maurorum nomen plane tandem in Hispania extirparetur.

CAPUT TERTIUM.

§. I.

Hiſce leviter, & pro ratione inſtituti præmiſſis, ulterius pedem promoveo, Arabum in Hispania regnum; ejuſque fata conſideraturus. Arabes tanto regno potiri, quod antea tempore regis Wambæ fruſtra affectaverant, t) illud pro viribus ſtabilire conati ſunt. Et quemadmodum teſte Gro- tio, u) ad imperii naturam, non tantum requiritur locus, ſed etiam præcipue perſonæ, quibus imperare licet; ita exceptis innumeris fere ejuſ gentis populis, qui ex Africa advocabantur, multi quoque ſuperſtites ex Veſtrogothis Maurorum imperio

D 2

pare-

t) Vaſæi Chron. Hiſp. u) De Jure B. ac P. lib. II. cap. III. §. IV,

parebant, licet post primam cladem triginta eorum millia in Syriam abducta fuerint. x) His, qui manserant cum Mauris confusi & sub ipsorum imperio viventes, concessum erat ab initio, honeste, & pro gentis more vitam agere, modo nonnulla, quæ ab Arabibus præscriberentur, servarent, & tributa penderent. y) Sed Muza & Taric ante omnia solliciti erant de Rectore constituendo, quoniam ipsis in Africam transfretandum; itaque Abdulazizium, Muzæ filium, fortitudinis documentis proximo bello editis, de omnibus optime meritum novæ provinciæ præfecerunt. Hic Abdulaziz sedem imperii elegit Hispalim, Bæticiæ urbem celeberrimam, quam Hispaniæ nomen dedisse existimat Philippus Cluverius; z) licet Justinus eam ita nuncupatam putet ab Hispano. Verba ejus ita habent: *Hanc, scilicet Hispaniam, veteres ab Ibero amne primum Iberiam, postea ab Hispano Hispaniam cognominaverunt.* a) Sed hisce supersedeo, ad ea, quæ de fati imperii dicenda supersunt, accessurus.

§. 2

- z) Rod. Tolet: Hist. Arabum cap. X. y) Mariana lib. 6. cap. 27. de Rebus Hisp. z) Introd. ad Geograph. V. & N. lib. 2, c. 2, a) Justin. lib. XLIV. cap. 1.

§. 2.

Ratio ordinis susceptique laboris postulat, ut in ipsius regni naturam inquiramus, quæ ab iniuriis ad finem non eadem mansit, sed varias subivit mutationes. Ex dictis, ut opinor, patet Hispaniam in formam provinciæ imperii Arabici redactam fuisse, quemadmodum reliqua regna, quæ eodem tempore ad Arabum imperium accesserant. Hinc quoque Saraceni, qui in Hispania sedem fixerant, primis temporibus Chalifas in Asia residentes summos agnoscebant imperantes, quamvis proprios habuerint præfectos, qui apud scriprores nomine regum venire solent. Hos tamen præfectos non admodum magno in honore & pretio habitos fuisse, exinde constare puto, quod intra viginti annos, in Hispania quindecim regnarint: nam cum præfectus omnium votis satisfacere non posset, populi tumultu vel de medio sublatus est, vel dignitatem deposuit ipse, subinde in decedentis locum alio evector. b) Ea fors quoque fuit primi eorum regis Abdulaziz, de quo vide Rodericum Toleranum. c) Sed quendam nomine Acabat remedium adversus hoc malum invenisse observat Rod. Sanctius.

D 3

ctius.

b) Michael Ritus Neap. de Regibus Hisp. l. 2. c) Hist. Arabum cap. 9.

Etius. d) Nomina & gesta horum regum, quæ a Johanne Mariana aliisque rerum Hispanicarum scriptoribus memoriæ prodita sunt, prætermittere cogimur. Postquam Saraceni in Hispania, quadraginta circiter annos, sub imperio Chalifarum Asiæ vixissent, secessionem ab illis fecerunt, & novum condiderunt regnum, ut propriis regibus, non vero Chalifis obedientiam deinceps præstarent. De hac re Mariana scriptor fide dignissimus ita loquitur: *Abderahmani virtute & felicitate novum in Hispania Maurorum regnum fundatum est, Corduba sede, unde reliquæ civitates jura petebant, sui juris, propriisque viribus nitens, neque Africæ contributum, neque Asiæ Chalifis dedit.* c) Hoc Cordubensè regnum sub viginti regum auspiciis 257 annos, nempe ad A. C. 998. stetit, asserit Joh. Ludov. Gothofredus. f) De quo quoniam plura nobis addere non licet, B. Lectorem ad harum rerum scriptores modestia, qua decet, remittimus. Circa annum Christi millesimum Maurorum in Hispania regnum per lites & discordias in plura regna minora divisum est, quæ tot ferme potuerunt numerari, quot urbes primariæ: quolibet nempe præ-

- d) Hist. Hisp. P. 2. c. 37. e) Rer. Hisp. lib. 7. c. 5. f) Archont Cosm. lib. I. de Regno Hisp.

præfecto ditionem, cui præerat, & titulum regium sibi arrogante. g) Cordubenses ob imperii vetustatem, tamen infestis diffidiis debilitati erant, proximum auctoritatis locum obtinebant, secundum hos Hispalenses, Toletani, Cæsar-Augustani, Oscenses, alii præterea minuti reges genti imperabant. Verba sunt Marianæ. h) Hanc autem divisionem multa incommoda & calamitates secum traxisse, quemadmodum certum, ita mirum non est. Etenim primo, sicut vis unita semper fortior est, quam dispersa; ita Maurorum reges imbecilliores facti, Christianorum potentia resistere non valebant, sed omnibus fere præliis inferiores discedere cogebantur. Hinc factum est, ut etiam sæpenumero pacem a regibus Christianis redimere necessum habuerint, immo annum tributum illis pendere, quibus antea tributa imposuerant, & eorum legibus vivere, quibus leges antea præscriperant. i) Quare facili negotio ex Hispania expelli potuissent, nisi & ipsi Christianorum reges civilibus diffidiis & motibus, haud semel inter eos ortis, jactati fuissent. Post hæc tempora circa A. D. 1092 alii Mauri, *Almoravides* dicti, ex Africa

D 4

vene-

- g) Pufend. Introd. ad Hist. Europ. c. 2. §. 4. p. m. 41. h) De Rebus Hisp. lib. 9. cap. 1. i) Ibidem cap. 2.

venerunt, & confusum Hispaniæ regnum illis eripuerunt. h) Horum enim rex Josephus, civitatibus partim vi, partim deditione occupatis, quæcunque Mauris tenebantur, in suam redegit potestatem. Hæc tamen Almoravidum potestas non diu duravit, sed per *Almobades* Fesso-Maroccanos enervata est, qui religionem quasi correcturi Hispaniam invaserunt circa an. Ch. 1140. De Almoravidum & Almohadum adventu in Hispaniam, videri, si lubet, plura possunt apud Joh. Maria. de Rebus Hisp. & Rod. Tolet. Histor. Arabum. Victoria tandem Alphonorum & Ferdinando- rum Hispaniæ regum effecerunt, ut vires Maurorum per infelicia certamina prorsus debilitatæ, ad pristinum robur aspirare non potuerint. Cæsa quippe sunt, commissis præliis, sæpenumero CC. millia Arabum, quæ inire prælia haud potuissent, nisi ex Africa subinde novas copias accepissent. Quæ præterea ex historiis in hanc rem copiose adferri possent, ea, temporis

- - - *spatiis disclusus iniquis,*
Prætereo, atque aliis commemoranda re-
linquo.

§. 3.

k) Hotting. Hist. Eccles. Secul. XI. p. 453.

§. 3.

Religio tam necessaria est, ut sine illa nec firma stare, nec ad felicitatem eniti queat respublica. Hinc Plato *religionem propugnaculum magistratus, ac legum & honestæ disciplinae vinculum* vocat; Plutarchus, *συνεπτικὸν αἰτίας κοινωνίας καὶ νομοθεσίας εἶσιμα, coagulum omnis societatis, & fundamentum legislationis*; Philo, *efficacissimum amatorium & vinculum indissolubile benivolæ amicitiae*. l) Id probe perspexere quotquot moderatiores inter homines haberi voluerunt, qui religionis, utpote columnæ totius reipublicæ, præcipuam curam habere. Inter quos Arabes nostros equidem ponendos existimaverim, quamvis nubem pro Junone, falsam pro vera amplexi sunt, ut illis dici possit, quod dixit Paulus quondam de Judæis: *οτι ζηλον θεου εχουσιν, αλλα ε κατα επιγνωσιν*. m) Ad religionem itaque eorum quod attinet, ante Muhammedem fuit pagana, quæ *ignorantiæ tempora* illis audiunt; per Muhammedem autem pseudo-prophetam *e statu ignorantie* in lucem se pervenisse falso existimantes, Muhammedismum, id est, religionem ex Christianismo, Judaismo, & veteri Saracenisimo

D 5 con-

l) Conf. Grot. de Jure B. & P. l. 2. §. 44. c. 20.

m) Rom. 10, 2.

conflatam deinceps fovebant. Fata, quæ Christiani sub Arabum imperio experti sunt, paucis heic attingere lubet. Licet ecclesia Dei a primis incunabilis, ad nostra usque tempora, suos semper habuerit hostes, nescio tamen, an unquam fors ejus tristior fuerit, quam hisce sub Muhammedanis, quorum sævitia, in Christianos tanta fuit, ut vix majorem historiæ ullæ commemorarent. In superioribus breviter ostensum est, quomodo nonnullis Christianorum fuga subductis, ceteris sub impotenti imperio Saracenorum vivendum fuerit. Horum conditio primis temporibus tolerabilis videbatur, etenim non tantum permissum fuit monasteria & templa retinere, sed etiam in illis religionem Christianam libere exercere. Interdictum tantum erat sacris Maurorum interesse, & templa frequentare, quæ gens ista superstitionibus maxime dedita ibi extruxerat, ne quo modo Muhammedi quicquam detraheretur, quem maledictis publice aut privatim incessere capitale erat.

n) Hæc tamen libertate non diu usi sunt Christiani; nam paulo post in eos ferro & igne sævitum est. Cum enim viverent sub gente nomini Christiano infensissima, cui a cæde Christicolarum abstinere difficile fuit, mitiora fata expectare non potuerunt. Postquam

n) Joh. Marian. Rerum Hisp. c. XV. lib. 7..

quam igitur regnum Cordubense conditum
 esset, tam multa mala perpeffi sunt Chri-
 ftiani, ut ea vel animo assequi, vel calamo
 complecti vix quisquam queat. Variæ ab
 Abderrahmano, ejusque successoribus exci-
 tatae fuerunt persecuciones, in quibus plu-
 rimi sanguinis sui pignore Christo divinita-
 tis testimonium dedere. o) Tributa, quæ
 initio tolerabilia erant, in immensum auge-
 bantur, quorum finem, aut modum licet
 peterent Christiani, non tamen consequuti
 sunt. Unde factum, ut multi calamitatibus
 impares religionem Christianam desererent,
 alli in fide persistentes, eandem, ut dictum,
 sanguine suo obfignarent. p) Ad hæc ma-
 la promovenda multum quoque contule-
 runt Judæi, qui hoc tempore cum Arabi-
 bus communia habuere studia, & fraudes
 in Christianos multiplices exercuere. q)
 Per has persecuciones religionem suam pro-
 pagare voluisse Saracenos haud dubium est;
 nempe vel vi efficiendum putarunt, ut Chri-
 ftiani Islamismum amplecterentur, ut omni
 dissidio, quod ex diversitate religionum in
 republica oriri solet, sublato, imperium
 eorum eo magis confirmaretur. Sed spes
 eos in multis fefellit, cum plurimi fuga ela-
 pfi

- o) Hist. Eccles. Hotting Seculo 10. p) Arch. E.
 Benzeli Breviar. Hist. Eccles. Secul. octav.
 p. m. 231. q) Ibidem p. 229.

psi ad Christianos se contulerint, ut tempore Almohadum pauci inter Mauros essent nomine & professione Christiani. r) Quod attinet ad *Muzarabes*, quorum per eadem tempora frequens in Hispanicis historiis mentio est, Christiani & ipsi erant, sed suis propriis ritibus a ceteris distincti. Horum & nomen & origo perobscura est. Ex Africa in Hispaniam eos traduxisse scribitur Jacobus Almanzor, Rex Maroccanus, circa A. D. 1170. ut inde corporis sui haberet custodes. Quibus religionis suæ exercitium liberum permisit, templo illis extracto, in quo Missam audire & cetera ad cultum divinum spectantia obire possent. Constitit satellitum illa cohors D. maxime viris, quibus sat lautis stipendiis, & eximiis privilegiis erat prospectum. Hujus sectæ, ut ita loquar, mentionem facit Eulogius Martyr & Archiep. Tolet. s) his verbis: *Saraceni etiam tactum Moscharabum vitant. Et Ordericus Monachus in Hist. Eccles. ab And. du Chesnoio inter scriptores rerum Normannicarum edita: Muceranii (ita eos appellat) fere x millia congregati sunt, ac regem Hildefonsum humiliter adierunt. Nos, inquit, & patres nostri hactenus inter gentiles educati sumus, & Baptizati Christianam*

r) vid. Joh. Marian. Rerum Hisp. lib. XI. c. 1.

s) Memorial. Sanct. Cordub. lib. 1.

*nam legem libenter tenemus, sed perfectum
 diuæ religionis dogma nunquam addiscere po-
 tuimus. Nam neque nos pro subiectione infi-
 delium, a quibus jam diu oppressi sumus, Ro-
 manos seu Gallos expetere doctores ausi fui-
 mus: neque ipsi ad nos pervenerunt propter
 barbariem paganorum, quibus olim paruimus.
 Nunc autem aduentu vestro admodum gaude-
 mus, & natali solo relicto migrare cum uxo-
 ribus & rebus nostris optamus. Muceraniis
 igitur rex, quod petebant annuit. Magna
 igitur multitudo de finibus suis exiit & pro
 sanctæ legis amore, ingenti penuria & labo-
 re afflictâ exulavit. Et paulo post. Porro
 Cordubenses aliiquæ Saracenorum populi val-
 de irati sunt, ut Muceranios cum familiis &
 rebus suis discessisse viderunt. Quapropter
 communi decreto contra residuos insurrexe-
 runt, rebus omnibus eos crudeliter exspolia-
 runt, verberibus & vinculis multisque inju-
 riis graviter vexarunt, multos eorum hor-
 rendis suppliciis interemerunt, & omnes alios
 in Africam ultra fretum Atlanticum relega-
 verunt, exilioque truci, pro Christianorum
 odio, quibus magna pars eorum comitata fue-
 rat, condemnauerunt. De iisdem J. Pappus Hist. Eccles. a Bohem. contin. t)
 "Quamvis & in Arabia, ubi initio habita-
 runt, & in Africa atque Hispania, in quas
 "re-*

*) pag. 935.

"regiones postea colonias duxerunt, paucil-
 "limi supersint. Utebantur illi in officiis,
 "ut nominantur, divinis, lingua Latina,
 "& Romanæ ecclesiæ parebant, atque etiam
 "in azymis conficiebant: sic tamen ut in
 "multis ab ecclesia Romana dissentirent.
 "Fuit autem brevior eorum successio, hanc
 "præcipue, ut ajunt, ob causam, quod
 "inter suæ tantum gentis, & religionis ho-
 "mines conjugia inirent. Toleti, Salman-
 "ticæ, & aliis Hispaniæ locis adhuc quos-
 "dam superesse ferunt, qui utantur brevia-
 "rio & missali Mozarabum antiquo, idque
 "beneficio Cardinalis & Archiepisc. Toler.
 "Francisci Ximenii, qui cultum eorum re-
 "stituit, exeunte circiter Seculo XV. conf.
 "Guil. Cavei Script. Eccles. Hist. Literar. u)

§. 4.

Sequitur jam, ut nonnulla de mutua
 familiaritate Christianorum & Arabum pro-
 feram. Licet Saraceni Christianos ita, ut
 dictum est, non raro afflixerint, & Chri-
 stianorum reges quam sæpissime cum Mau-
 ris bella gesserint: x) tanta tamen interdum
 familiaritate eos coaluisse reperimus, ut *nec*
ab armorum conjunctione, nec ipso etiam con-
jugii vinculo abstinerint. y) Nam Chri-
 stia-

u) pag. 552. x) Pufend. Manud. ad Hist. cap.
 2. §. 6. y) Hotting. Historia Eccles. cap.
 XI.

stiani reges non tantum auxilium petebant a Mauris, sed etiam alia occasione succurrendo illis gratiam referebant. De Maurerato Christianorum rege legitur, quod foedus cum Mauris, & Abderrahmano eorum rege iniverit pro auxilio obtinendo contra Alphonsum, pactumque fuisse, ut quinquaginta virgines nobiles, & parem ex plebe numerum quotannis illis daret. z) Sic quoque principibus Maurorum Suleiman & Almohadio inter se certantibus, multi Christiani in utriusque exercitu erant, quibus, finito proelio, munera pro opera praestita data sunt, & venia ad suos redeundi concessa. a) Notandum etiam est, quod episcopi quoque huic proelio aliquando interfuerint. Pravus enim mos apud Christianos per illa tempora obtinuit, *ut episcopi armati certarent in acie; & quod nefas est amplius, pro Arabibus contra Arabes.* b) Neque mutua haec eorum familiaritas solum sese extendebat ad res bellicas, & ad victum & amictum necessarias; sed eousque processit, ut Christiani ex Arabibus duxerint uxores, & Mauri matrimonio secum jungerent feminas Christianas. Audiamus Baroni-

- z) Michaël Ritus Neap. de Regibus Hisp. lib. 2. conf. Joh. Marian. a) Rod. Tolet. Hist. Arabum cap. 34. b) Hotting. Hist. Eccles. cap. cit. ex Baronio.

ronium: c) *Eo insuper detestando amicitiae usu Christiani Saracenis conjuncti mutua inter se fœdera nuptiarum inibant, quod & principes id facere non erubescerent. Nam qui regnabat Toleti Abdalla, filius Almabadii, in uxorem accepit Theresiam virginem a fratre Adelfonso Legionis rege; invitam. Noluit tamen recutito uniri prius, quam Christo nomen dedisset: quod facturum se promisit, sed non præstitit.* Præterea de Egilone Roderici regis conjugē tradit Mariana, d) quod facta sit tori socia Abdalazisii, primi Maurorum regis in Hispania; & alibi refert Alphonsum Castiliæ regem uxorem duxisse Benabeti Mauri, Hispalensis regis filiam, superstitione Maurica prius abjurata, & loco Zaidæ nomine Mariæ ei imposito. Plura exèmpla non addo; volunt tamen hanc commixtionem ira contaminasse plurimas familias Christianorum in Hispania, ut Christianis, an Mauris vel Judæis debeant originem, difficile sit investigatu. Adhæc multa incommoda circa religionem, quæ conjugia cum profanis contracta sequi solent, ex hac confusione non potuere non oriri. *Nam in illo casu apparet majus periculum, aut certe plus difficultatis injici ve*
ra

c) vid. locum antea citatum Hotting. d) De Rebus Hisp. lib. 6. c. 27.

va religionis usui, e) quam in aliis fœderibus, quæ cum populis alius religionis inire solemus. Non quidem illicitum putamus fœdera interdum cum illis inire, qui a Christiana religione alieni sunt; attamen sicat in omnibus rebus, ita in hac potissimum prudenter agendum est, & cavendum, ne aliquid damni ex eorum societate capiatur. His porro Christianorum cum Arabibus commerciis adscribendum est, quod plurima linguæ Arabicæ vocabula in lingua occurrant Hispanica, cum *nativum sermone commercio aliarum gentium exolescere*: f) quotidiana loquatur experientia.

§. 5.

Nam quemadmodum in limine hujus disserationis inuimus, nihil firmum & stabile manere; ita linguas eadem experiri fata certissimum est. Nam

Ut sylvæ foliis pronos mutantur in annos,

Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,

Et juvenum ritu florent modo nata vigentque. g)

Caus-

e) Grotius de Jure Belli & Pacis lib. II, c. XV. §. 10. f) Curt. lib. VI. cap. 10. g) Horat. de Arte Poët. v. 60.

Bibl. Brem. Nov. Cl. V. F. I.

E

24

Causæ mutationis linguarum variæ esse possunt, quas heic enumerare licet nostri non sit instituri, credimus tamen, bella, everfiones imperiorum, inundationes aliorum populorum, commercia, conversationes & connubia ad rem facere plurimum. Itaque, ut Saraceni ex Arabia egressi varias occuparunt regiones, & una cum armis Muhammedismum propagarunt; ita occupatis a se terris linguam Arabicam infudisse, notius est, quam ut multa egeat probatione. Cumque iidem Hispaniam diu tenuerint, non mirum est, ibi quoque reliquias quasdam sermonis eorum superesse. Sunt certe, ut in diff. de Ling. & Erud. Arabum h) loquitur Ampl. Dn. præses, qui velint quartam Hispanicæ linguæ partem “esse Arabicam, de quo extat apud Hispanos libellus, cui titulus: *Vocablos Aravigos introducidos en la lengua Castellana, recopilados en Granada por el santo officio*; “extat item Petri de Alcala *vocabulista Aravigo en letra Castellana Salam. 1505, 4.* & “Francisci Lopez *Syllabus corruptarum vocum Arabicarum, quæ in lingua Hispanica usurpantur.* De illis ipsis vocabulis videri quoque merentur Jos. Scaliger in epist. “ad Casaubonum, & Ant. Giggeus in Thesauro Arab. Hinc eruditi inter linguas,

ex

b) pag. 111, Vel Biblioth. Brem. Nov. Cl. IV. p. 261.

quibus hodierna lingua Hispanica conflata est, jure merito numerant Arabicam. *Hispania*, verba sunt Boxhornii, *quæ Romanis, Mauris, Gothis parvè jussa & habitata, sermone hodie fere non alio utitur, quam ex tribus diversarum gentium linguis conflato.* i) Superfunt itaque apud Hispanos vestigia Arabicæ linguæ non solum in sermone, sed etiam aliis rebus, utpote urbibus & oppidis, montibus, fluminibus, fontibus & ceteris, quibus Barbari ad veterem omnem memoriam confundendam nova nomina imposuerunt. k) Et si credere velimus Becmanno, & aliis: Est adhuc linguæ "Arabicæ aliquis usus in asperis Granatæ montibus, quos Alpuxarras dicunt, ac "multis insuper Andalusæ, Valentis, Aragoniæque locis, quæ & incolis Araviga ab Arabibus dicitur. l) Quin & Arabes in Hispania literarum excoluisse studia, loquuntur opera ab illis erudite conscripta, quæ jam in Latinam linguam versa habentur. Inter viros eorum eruditos longe plurimos *Averroës* Cordubensis memorandus venit, cujus philosophica scripta in pretio fuere etiam apud Christianos. Neque diffidendum

E 2 dum

- i) Boxhor. *Origines Gallicæ* cap. VI. pag. 88.
 k) Joh. Mariana lib. 6. cap. 27. l) Becm. *Hist. Orbis Terrar. Geogr. & Civ.* c. IX. S. III. §. VI.

dum est hac occasione ab Arabibus varias scientias accepisse tam Judæos, qui in Mauritania & Hispania cum illis habitabant, quam occidentales Christianos, apud quos per hæc tempora spissa regnavit barbaries; qui hoc etiam Arabibus debent, quod Græcos philosophos & scriptores in Arabicam linguam conversos ab illis acceperint, quos in Latinam nostri orbis homines deinde transtulerunt. His versionibus utebantur Europæi per multos annos, donec post expugnatam Anno 1453 a Turcarum imperatore, Muhammede II. Constantinopolim, ex Græcia viri doctissimi, atque variarum disciplinarum Magistri, fuga inde dilapsi languescentibus in Europa studiis subvenerint. Præclara quædam in hanc rem habet Jos. Scaliger Epist. ad Stephanum Uberium: m) *Florentibus Arabum rebus, summa meliorum literarum imperitia in tota ecclesia Latina erat: quum bona disciplina inter Muhammedanos maxime vigerent. Et profecto quicquid Latini scripserint, postquam illos inscitæ suæ monuit Arabum industria, id totum Arabibus acceptum debent, Philosophiam, Medicinam & Mathematica. Nam nullum Græcum scriptorem habuerunt, quem non ex Arabica in Latinam translatum legerint.*

m) citante adm. Rev. Præsid, in Hist. Ling. & Erudit. Arab. p. 145.

vint. Ptolemæi magnam Syntaxin prius ex Græca Arabicam, ex Arabica Latinam factam tractare cœperunt. Sic Euclides Arabice, deinde Latine conversus, tamdiu inter nos obtinuit, donec capta Constantinopoli exules Græci nos relictis lacunis ad ipsos fontes convertere docuerunt.

CAPUT QUARTUM.

§. I.

Quandoquidem nihil potest esse diuturnum, cui non subest ratio; n) manebit verum, illam possessionem non esse certam ac perpetuam, quæ violenta manu, & malis artibus acquiritur. Nam ut Supremum Numen *tas opodetias rns naromias* o) generi humano constituens, ostendere voluit, quam ingrata & invisa ei sit timore cum nimio dominandi cupido; ita illi, qui sua sorte non contenti, *prava duntaxat libidine habendi, ambitione & ardore quærendi famam ex aliorum oppressione*, p) vicinos sine justa bellandi causa oppugnant, & eorum

E 4

ter-

n) Curt. lib. IV. cap. 14. o) Act. 17. 26. p) Puffend. de Jure Nat. & Gent. lib. VII. cap. VI. §. 5.

terras occupant, infelicem sortiri solent exitum. Hinc, cum Saraceni illicitis & sceleratis artibus Hispaniam occupassent, non perpetuo eorum potentia integra permanere potuit, sed tandem ad interitum vergere necesse habuit. Quippe Christiani, Deo pro meliore stante causa, unam provinciam post alteram receperunt, & hos vicissim religionis Christianæ hostes graviter adeo infestant, ut illi, qui Hispania non contenti Galliam affectarant. q) jam in Granatæ angulum compulsi paucitate suorum erubescere cogentur, quam in Christianis contemserant. Hoc post Divinam providentiam, adscribendum est fortitudini gentis Gothicæ, cui Maurorum virtus nullo modo comparari potuit, licet fuerint bellis & rapinis deditissimi. Gothi namque, ex quibus nobilissima pars populi Hispanici constabat, tanta fortitudine animi semper fuerunt, ut causas bellandi nacti, victoriam quam sæpissime reportarint. Unde Carolus V. Imperatorem, materna origine genus ad Vestro Gothos referentem *sibi suisque Hispanis honori habuisse a Gothis originem ducere, testatur Hornius.* r) Et Hugo Grotius s) vere eum dixisse affirmat,

q) vid. Puf. Ifag. ad Hist. Europ. cap. V. §. 3.

r) Orbis Imper. pag. 162. s) In Proleg. ad Hist. Proc. pag. 61.

mat, nobilissimarum per Europam familiarum origines ex Gothia, aut aliis Scanzie partibus derivatas esse. Præterea ipsos Mauros ad excidium suum haud parum contulisse, vel exinde constare puto, quod discordiæ civiles, aliaque vitia apud eos vigerint, quæ, principatum, omniumque societatum ruinam accelerare solent. His itaque & aliis malis per imprudentiam & remeritatem suorum, licet Arabes attriti fuerint, non tamen demiserunt animos, quamdiu Africani illis succurrere vellent. Postquam autem inde & ex Asia auxilium diu frustra expectassent, de imperio suo in Hispania defendendo, desperare visi sunt. Occupatos fuisse Saracenos in bello cum Christianis gerendo, eamque ob causam sociis suis in Hispania periclitantibus subsidio venire non potuisse, observat Joh. Hübner. t)

§. 2.

Haftenus Hispania in plura régna divisa fuerat; eaque propter ob bella intestina minus apta ad expellendum Arabes. Cum vero conjugium Ferdinandi V. dicti Catholici cum Isabella totam junxisset Hispaniam, venit demum tempus, quo potestas Maurica communem rerum humana-

E 4 rum

t) Polit. Quæst. Tom. II. §. 37. de Hispania.

rum vicem experiretur. Hi quippe Principes, sicut nati credebantur, ut rebus Hispaniæ subvenirent, & illud regnum ad summum eveherent fastigium; ita Mauros, Christianæ religionis hostes, fortius aggressi eos expellere, locaque ab illis occupata recuperare nitentur. Ansam belli dederunt Mauri ipsi Granatenses, qui semper fallaces, scædus pacis, quod Christiani cum rege Lusitanæ bellaturi, ad certum tempus cum ipsis iniverant, ante statutum diem violarunt, & Zaharam Christianorum oppidum occuparunt. In quo oppido, nocturno tempore capto, tanta sævitia usi sunt, ut Christianos, qui propter inducias cum ipsis pactas sine ullis excubiis securi nudique dormiebant, crudeliter trucidarint, neque mulieribus parcentes neque pueris. u) Quo comperto Ferdinandus & Isabella bellum in Mauros parare cœperunt, quod decem annis gestum, cum internecione tandem Maurorum finitum fuit. Hi scilicet Principes freti causa meliori, quæ

- - *jubet superos sperare secundos. x)*

tanta felicitate usi sunt, ut multis urbibus devictis ac recuperatis, ad Granatam, quæ caput erat regni, exercitum 50000 pedum,

u) Lucii Marin. Siculi de Rebus Hisp. lib. XX.

x) Luc. Mar. VII. 349.

“olim Christianorum fuit, & a majoribus
 “tuis usurpatum, ipse nunc injuste possi-
 “des, non amittes quidem, sed, quibus
 “jure debetur, restitues &c. a) Liquet
 hinc, eos male sibi consulere, qui in mul-
 titudine provinciarum suam ponunt felici-
 tatem & varias occupant terras, quas ta-
 men deinde nec apte regere, nec tueri
 possunt. Nam verum est, facilius esse
 provinciam facere, quam obrinere:

*Nec minor est virtus, quam quæverere,
 parta tueri:*

Casus inest illis: hæc erit artis opus, b)

§. 3.

Vidimus breviter, & pro modulo in-
 genii, initia, incrementa, imminutionem,
 & finem imperii Arabum in Hispania. Su-
 perest, ut de eorum expulsionē verbo aga-
 mus. Postquam Ferdinandus Catholicus
 hoc modo universam Hispaniam in suam
 redegisset potestatem, 170000. familias
 Maurorum & Judæorum regno abire jussit,
 sanctæ, quam vocant, inquisitionis tribu-
 nali antea A. 1478, propter eos erecto. c)
 Soboles autem eorum, quæ Christianam
 reli-

a) loco cit. b) Ovid. de Arte Amandi lib. 2. v.
 13. 14. c) Puf. de Stat. Hisp. §. 9.
 cap. 2.

religionem susceperat, sub Hispanico imperio ad tempora Philippi III. mansit. Hic ante omnia sollicitus erat, quomodo terræ Hispanicæ a Maurica purgarentur colluvie; itaque edicto dat. die 19. Decemb. A. 1609 omnes Maranos proscripsit. Triginta tantum dies illis concessi sunt, quibus res suas componerent; his autem finitis, tutum locum in Hispania invenire non potuerunt, cum Maranum aut hospitaliter excipere, aut occultare prohibitum esset. d) Itaque 90000 homines senibus & juvenibus computatis, Hispaniam relinquere coacti sunt. Allegatur ab Hispanis zelus religionis, Maurosque religionem Christianam dicunt tantum obtentui sumsisse ad perficiendas animo conceptas fraudes suas, veluti & justitiam expulsionis Maurorum peculiari scripto persecutus est J. Bleda Valent. e) Alii tamen aliter de hac expulsionem sentiunt; nec defuerunt, qui ingentes Judæorum & Maurorum opes, similiave ita quæsitæ esse suspicarentur. f) Nos cuius facile constare putamus, Hispaniam exinde summum cepisse detrimentum, vicina regna autem incrementa luculentissima. Manifestum enim est, Hispaniæ regnum, per hanc Maurorum expulsionem, ut

- d) vide Archon. Cosm. Gothofredi lib. I. de Hisp.
 e) Becman. Hist. Orbis Terr. Geogr. & Civilis Pars II. cap. I. §. IV. f) Ibidem.

ut & per tot in novas provincias missos exercitus, ac colonias, ad magnam paucitatem hominum redactam fuisse; ut exsucca & exfanguis tot cives non haberet superstites, quot sufficere possent ad bene beateque in regno vivendum. Nam sicuti nimia civium multitudo civitati nocet; ita si iusto pauciores sint, varia inde damna in rempublicam redundare necessum est. g) Et licet Hispani inviti idem fateri cogantur; unitatem tamen religionis, quæ quam maxime illis curæ est, & quam per ejusmodi heretodoxorum extirpationem quærunt, pluris faciendam esse existimant. h)

§. 4.

Sed Arabes & Mauri ex Portugaliæ & Hispaniæ solo ejecti in Africam se receperunt, & omnia Barbariæ littora impleverunt, nunquam ut speramus, inde retro laturo pedem. Verum ut inter hos & Christianos

*- - vetus, atque antiqua similtas,
Immortale odium, & nunquam sanabile
vulnus*

Ardet adhuc; i)

ita non tantum Hispanos, sed etiam deprehenden-

g) Libenthal Colleg. Polit. pag. 245. h) videfis Hübner. Quæst. Polit. & alios. i) Juvenalis Satyr. XV. v. 33.

hensos e Christianis alios variis damnis afficere solent. Quippe hi homines, (si modo homines sint nominandi, & non potius leones & lupi) rapto vivere assueti, rem omnium fcedissimam, latrocinia exercent, & homines in mari navigantes, haud aliter ac venatores feras, excipiunt, captos durissimis laboribus crudeliter vexant. De his consule, si lubet Dapperum, k) & reliquos earum rerum scriptores. Quod superest memor illius Satyrici.

Tecum habita; & novis, quam sit tibi curta supellex. l)

cymbam meam vastissimo huic oceano porro committere non audeo; itaque jam contractis velis, portum subire, & litori puppim adplicare consulrum duco.

k) Descript. Africæ. l) Perius Satyra IV. v. ult.

III.

DE VERBO

ה ה ר ט י ט

PAUCIS COMMENTATUR

JO. HENR. PRATJE. *)

Præunte concilio Tridentino a) Pontificæ ecclesiæ doctores voci JUSTIFICARE sensum physicum tribuunt. Putant nimirum, justificationem esse internam cordis mutationem, per quam inhærens, pie sancteque vivendi habitus hominibus conferatur. Nos quidem haud inficiamur, hominem justificandum eatenus mutari debere,

*) Commentatio hæc Reverendissimi Consiliarii Ecclesiastici Regii & Ducatum Bremensis & Verdenfis Superadtententis Generalis, Theologum loquitur, ejus summa cura est puriorem Protestantium doctrinam in momentosissimo dogmate omni modo stabilendi. Loca S. S., ubi הַרְשִׁיעַ occurrit, heic aptissime digesta, & enucleata locum de Justificatione in Systemate Protestant-

a) Vid. Sess. VI. cap. 7.

D:

Te 230

ULB Halle

3/1

000 871 117

